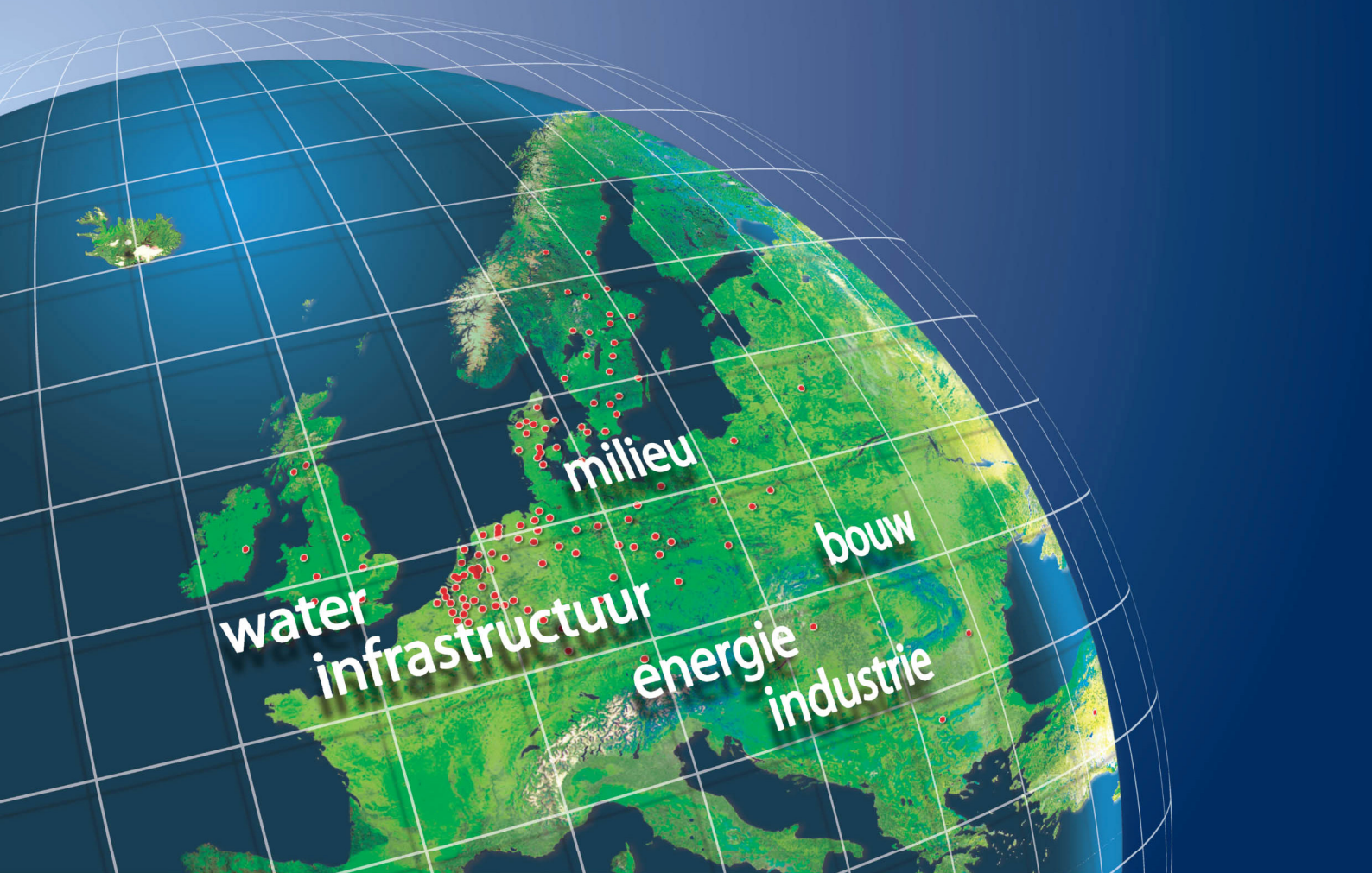

Archeologisch onderzoek uitbreiding bedrijventerrein Kolksluis te 't Zand

Bureauonderzoek

GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 1107

Archeologisch onderzoek uitbreiding bedrijventerrein Kolksluis te 't Zand

Bureauonderzoek

GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 1107

Definitief

ISSN 1573-5710

Opdrachtgever: gemeente Zijpe

Grontmij Nederland B.V.
Houten, 1 december 2011

GM-0030762, revisie D

Verantwoording

Titel : Archeologisch onderzoek
uitbreiding bedrijventerrein
Kolksluis te 't Zand
Bureauonderzoek
Grontmij Archeologische Rapporten 1107

Projectnummer : 310981

Referentienummer : GM-0030762

Revisie : D

Datum : 1 december 2011

Auteur(s) : mevrouw drs. E. van der Horst

E-mail adres : elise.vanderhorst@grontmij.nl

Gecontroleerd door : de heer drs. C. Thanos

Paraaf gecontroleerd :

Goedgekeurd door : de heer ir. P.B.J.M. Oude Boerrigter

Paraaf goedgekeurd :

Contact : Grontmij Nederland B.V.
De Molen 48
3994 DB Houten
Postbus 119
3990 DC Houten
T +31 30 634 47 00
F +31 30 637 94 15
www.grontmij.nl

Administratieve gegevens

Datum opdracht : 23 augustus 2011

Datum concept : 2 september 2011

Datum definitief : 1 december 2011

Opdrachtgever : Gemeente Zijpe

Uitvoerder : Grontmij Nederland B.V.

Bevoegd gezag : Gemeente Zijpe

Aanleiding : herinrichting bedrijventerrein

Locatie : provincie : Noord Holland

(bijlage 1) gemeente : Zijpe

plaats : 't Zand

toponiem : Bedrijventerrein Kolksluis

kaartblad : 9 West (Gedeeltelijk) Den Helder - 14 West
Medemblik

RD-coördinaten : N X: 112.975 / Y: 539.879

W X: 112.722 / Y: 539.696

Z X: 112.971 / Y: 539.355

O X: 113.260 / Y: 539.495

afm. plangebied : ca. 14,1 ha

Archeoregio : Noordhollands kleigebied

Archis2 : onderzoeksmelding : 48146 (= CIS code)

onderzoeksnummer : 41168

Documentatie : beheer en plaats : Grontmij Nederland B.V. – kantoor Houten
(tijdelijk)

Samenvatting

De gemeente Zijpe is voornemens om het bedrijventerrein Kolksluis te 't Zand uit te breiden. De geplande werkzaamheden bestaan ondermeer uit de bouw van nieuwe bedrijfspanden, de aanleg van de bijhorende infrastructuur, en de realisatie van diverse groenvoorzieningen. De aanleg van een zogenaamde groen/blauwe zone moet zorgen voor een goede en geleidelijke overgang van stedelijk naar landelijk gebied.

Het plangebied is gelegen in het noordelijk zeekeleigebied. Het ligt geomorfologisch gezien in een ingesloten strandvlakte met al dan niet vervlakte duinen. Volgens de beleidsadvieskaart van de gemeente Zijpe valt het plangebied in een zone waarbij het archeologisch belang betrokken dient te worden indien de planomvang meer dan 2500 m² bedraagt en dieper zal gaan dan 50 cm. De oppervlakte van het plangebied bedraagt circa 14,1 ha. De exacte diepte van de bodemverstoring is nog niet vastgesteld. Op basis van de beleidsadvieskaart en de aard van de verwachte bodemingrepen zal er een archeologisch vooronderzoek moeten plaats vinden. Dit document voorziet hier in de eerste fase in.

Uit het opgestelde bureauonderzoek blijkt dat de archeologische verwachting voor het aantreffen van sporen uit de Prehistorie tot en met de Middeleeuwen laag is. De archeologische verwachting voor de Nieuwe Tijd is laag tot middelhoog.

De lage verwachting voor het aantreffen van sporen uit de prehistorie tot en met de Middeleeuwen heeft te maken met het feit dat de huidige ondergrond van het plangebied vroeger onderdeel was van een waddenlandschap en later van een veenlandschap. Beide landschappen zijn ontstaan onder natte condities en daardoor ongeschikt voor bewoning. Daarnaast heeft de eroderende werking van de zee vermoedelijk het archeologisch relevante niveau, de top van het Hollandveen, niet intact gelaten.

Voor de aanwezigheid van archeologische sporen uit de Nieuwe Tijd geldt een lage tot middel-hoge verwachting voor enkel het zuidelijke deel van het plangebied, langs het bebouwingslint. Op deze locatie is echter in 2008 reeds eerder een Inventariserend Veldonderzoek (middels boringen) uitgevoerd waarbij geen archeologische indicatoren zijn aangetroffen. Na dit onderzoek werd geadviseerd geen nader vervolgonderzoek te verrichten. Gezien het feit dat hier dus al vervolgonderzoek heeft plaats gevonden adviseren wij om dit gedeelte van het plangebied niet nogmaals mee te nemen in een vervolgonderzoek.

Op basis van de resultaten van dit bureauonderzoek wordt geen nader archeologisch vervolgonderzoek naar het plangebied 'bedrijventerrein Kolksluis' geadviseerd.

De conceptversie van dit rapport is door de adviseur van de bevoegde overheid gelezen en beoordeeld. Na het verwerken van diens opmerkingen is dit rapport als definitief opgesteld.

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	4
1 Inleiding.....	6
1.1 Algemeen.....	6
1.2 Beleidskader.....	6
1.3 Doelstelling.....	6
2 Bureauonderzoek.....	7
2.1 Werkwijze.....	7
2.2 Geologie, geomorfologie en bodem.....	7
2.2.1 AHN.....	9
2.3 Landschappelijke omgeving en bewoningsgeschiedenis.....	10
2.3.1 Prehistorie en Romeinse Tijd.....	10
2.3.2 Middeleeuwen.....	10
2.3.3 Nieuwe Tijd.....	10
2.3.4 Huidige en toekomstige situatie en de KLIC-gegevens.....	11
2.4 Archeologie en cultuurhistorie.....	11
2.4.1 Archis en AMK.....	11
2.4.2 IKAW.....	11
2.4.3 CHS en KICH.....	12
2.4.4 Voorgaand onderzoek.....	12
2.5 Archeologische verwachting.....	13
2.5.1 Prehistorie.....	13
2.5.2 Romeinse Tijd.....	13
2.5.3 Middeleeuwen.....	13
2.5.4 Nieuwe Tijd.....	13
3 Conclusie en aanbevelingen.....	14
3.1 Conclusie.....	14
3.2 Aanbevelingen.....	14
Literatuur en bronnen.....	15
Verklarende woordenlijst en afkortingen.....	17
Bijlage 1: Locatie plangebied op topografische ondergrond	
Bijlage 2: Archeologische basiskaart	
Bijlage 3: Gemeentelijke beleidsadvieskaart	

1 Inleiding

1.1 Algemeen

De gemeente Zijpe is voornemens om het bedrijventerrein Kolksluis te 't Zand uit te breiden. De geplande werkzaamheden bestaan ondermeer uit de bouw van nieuwe bedrijfspanden, de aanleg van de bijhorende infrastructuur en de realisatie van diverse groenvoorzieningen. De aanleg van een zogenaamde groen/blauwe zone moet zorgen voor een goede en geleidelijke overgang van stedelijk naar landelijk gebied.

Uit de startnotitie¹ is af te leiden dat voor verschillende onderdelen van de uitbreiding bodemin-grepen zullen worden verricht. Op het moment van het schrijven van dit rapport is echter nog niet vastgesteld tot hoe diep de geplande bodemverstoring precies zal gaan. De met dit project gepaard gaande grondwerkzaamheden kunnen echter een directe bedreiging vormen voor de eventuele archeologische waarden binnen het plangebied. De gemeente Zijpe heeft daartoe Grontmij Nederland B.V. opdracht gegeven een archeologisch onderzoek uit te voeren. Dit onderzoek is uitgevoerd conform de KNA 3.2.

Het plangebied ligt buiten de bebouwde kom van 't Zand (bijlage 1). Het wordt in het noorden begrensd door een watergang, in het westen door de Koning Willem II - Weg, in het zuiden door de Korte Bosweg en in het oosten door enkele landbouw percelen. Het plangebied is ca. 14,1 ha groot.

1.2 Beleidskader

De nieuwe Wet op de archeologische monumentenzorg is 1 september 2007 in werking getreden waarmee de uitgangspunten van het Europese Verdrag van Malta binnen de Nederlandse wetgeving zijn geïmplementeerd. Het belangrijkste uitgangspunt van de nieuwe wet is om archeologische waarden in de ondergrond (ter plekke) te behouden, omdat de bodem nu eenmaal de beste conserveringsomgeving is (behoud in-situ).

Door de herziening van de Monumentenwet hebben gemeenten een grotere verantwoordelijkheid gekregen op het terrein van het archeologisch erfgoed. Gemeenten zijn verplicht om een eigen archeologiebeleid op stellen. Gemeenten dienen daarbij in de ruimtelijke ordening rekening houden met archeologische waarden in de ondergrond. De gemeente Zijpe beschikt reeds over een eigen archeologiebeleid.²

1.3 Doelstelling

Doel van het bureauonderzoek is het in kaart brengen van de te verwachten archeologische waarden binnen het plangebied en de directe omgeving (onderzoeksgebied). Als omvang van het ruimere onderzoeksgebied is gekozen voor een zone van circa 500 meter rondom het plangebied. Om de archeologische waarden in het plan- en onderzoeksgebied in kaart te brengen wordt een bureauonderzoek uitgevoerd, waarbij een gespecificeerd verwachtingsmodel voor het plangebied wordt opgesteld. Op basis van dit verwachtingsmodel wordt een advies gegeven met betrekking tot de noodzaak van een eventueel archeologisch vervolgonderzoek in relatie tot de geplande ingrepen, en indien dit van toepassing is, uit welke stappen dit vervolgonderzoek zou kunnen bestaan.

¹ Startnotitie: uitbreiding bedrijventerrein Kolksluis te 't Zand, 2009.

² Alders & Husken 2007. Beleidsnota Archeologie Gemeente Zijpe 2007.

2 Bureauonderzoek

2.1 Werkwijze

Bij het bureauonderzoek is gekeken naar voor het onderzoeksgebied relevante gegevens met betrekking tot de archeologie, cultuurhistorie, geologie en bodem. Hierbij zijn de volgende werkzaamheden verricht:

- het bestuderen van bodemkaarten en van geomorfologische en topografische kaarten;
- het raadplegen van de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW) van de provincie Noord-Holland;
- het raadplegen van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)
- het inventariseren van archeologische waarnemingen en in het verleden verrichte archeologische onderzoeken in het Archeologisch Informatie Systeem Archis2;
- het raadplegen van de Archeologische Monumentenkaart (AMK);
- het raadplegen van de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW);
- het raadplegen van de Kennisinstructuur Cultuurhistorie (KICH);
- het raadplegen van historisch kaartmateriaal;
- het raadplegen van overige relevante literatuur.

In de navolgende paragrafen worden eerst de geologie en bodemopbouw van het onderzoeksgebied beschreven. Daarbij wordt het bijbehorende landschap beschreven en wat dit betekent voor de archeologie. Daarna zullen de al bekende archeologische en cultuurhistorische waarden van het onderzoeksgebied worden besproken.

Op basis van de gegevens van zowel de geologische en bodemkundige opbouw als van de bekende archeologische waarden wordt dit hoofdstuk afgesloten met een gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied. Daarin wordt per archeologische periode aangegeven hoe groot de kans is op het aantreffen van archeologische waarden.

2.2 Geologie, geomorfologie en bodem

Het landschap heeft altijd een belangrijke rol gespeeld in het nederzettingsspatroon van de mens. Bij onderzoek naar archeologische sporen in een bepaald gebied is het van groot belang te weten hoe het landschap er in het verleden heeft uit gezien. Men kan meer te weten komen over dit landschap door de geologische opbouw en de bodem van een gebied te bestuderen.

Geologie

Het plangebied ligt in het noordelijk zeeleigebied. De vroegste ontstaanswijze van het gebied hangt nauw samen met de zeespiegelstijging in het Holoceen.³

Aan het begin van het Holoceen, ongeveer 10.000 jaar geleden, stond de zeespiegel ongeveer 120 m lager dan tegenwoordig.⁴ Het Noordzeebekken lag toen grotendeels droog en bestond uit een droge poolwoestijn. Na de laatste ijstijd, het Weichselien, steeg de zeespiegel echter aanzienlijk door het smelten van de ijskappen.

De stroming van de zee transporteerde geleidelijk steeds meer zand van de bodem en zette het af aan de kust. Dit fenomeen leidde tot de vorming van strandwallen: zandige ruggetjes die in de loop der tijd hoger groeiden naarmate er meer zand werd afgezet.

³ Berendsen 2005, 213-216.

⁴ Berendsen 2004, 229.

Door zeegaten in de strandwalcomplexen bij de kust kon de zee het land binnendringen en ontstond er achter de kustlijn een getijdenbekken met een waddenmilieu en oostwaarts een lagune.⁵ Door uittredend grondwater ontstonden zoete kustmoerassen langs het getijdenbekken, waarin veenvorming optrad.

In het getijdenbekken werd klastisch materiaal, bestaande uit zand en klei afgezet. In de lagune achter de strandwallen ging het groeien van het veen (Hollandveen Laagpakket, Formatie van Nieuwkoop) door. Omdat de kustlijn echter nog niet gesloten was, kon de zee tijdens springvloed diep het land binnen dringen en sloeg delen van het veengebied weg. Hierdoor kon het gebied ontwateren, daalde het oppervlak en werd het overige veen overstroomd door de zee. Hierbij werd klei afgezet (Laagpakket van Wormer, Formatie van Naaldwijk). Wanneer de invloed van de zee minder sterk was kreeg het veen wederom de mogelijkheid om te groeien.⁶ Door deze afwisseling ontstond er een gelaagd pakket van veen, klei-, en zandafzettingen.

Rond 3500 v Chr. nam de snelheid van de zeespiegelstijging af. Rond deze tijd zal er waarschijnlijk voor het eerst menselijke activiteit zijn geweest in de streek, mede omdat het gebied toegankelijker werd.⁷ Vanaf deze periode van lagere mariene invloed ontstonden er strandwallen aan de westzijde van de Zijpe, ten westen nog van de huidige kustlijn. Door stormvloed in de Middeleeuwen heeft er echter kustafslag plaats gevonden. Hierdoor zijn deze strandwallen niet of nauwelijks meer bewaard gebleven in het landschap.

Rond 1300 v Chr. sloot het zeegat van Bergen zich en begon er stagnatie van zoet water op te treden in het achterland. Als gevolg van deze vernatting trad grootschalige veengroei op. Door het ontstaan van nieuwe zeegaten in de Late Middeleeuwen (bijvoorbeeld het Marsdiep en de Zijpe) kreeg de zee echter weer invloed op het achterliggende (veen)landschap. Het sloeg delen van het veen weg of zette er zavel en klei op af.⁸

Verschillende stormvloed, waaronder de St. Elizabethsvloed in 1421, vormden een directe bedreiging voor het achterland. Vanaf de 15e eeuw begon men daarom met de aanleg van dijken om de invloed van de zee te beperken. In 1597 was de bedijking van de Zijpe voltooid en was bewoning in de streek weer mogelijk. Het gebied werd onderverdeeld in 20 polders, die weer werden onderverdeeld in kavels. De aanleg van het Noordhollandsch Kanaal (1819-1825) was voor 't Zand een belangrijke ontwikkeling. Op plaatsen waar vlotbruggen in het kanaal werden gelegd groeiden nieuwe dorps-kernen: 't Zand groeide uit van gehucht tot dorp aan het Kanaal.⁹

Toegespitst op de geologie zoals deze te verwachten is binnen het plangebied, kunnen we de volgende opbouw verwachten: zeeklei en zand met inschakelingen van veen (Formatie van Naaldwijk en Formatie van Nieuwkoop).

Geomorfologie

De geomorfologische kaart¹⁰ van het gebied geeft weer welke landschapsvormen er aangetroffen kunnen worden rondom het plangebied als gevolg van geologische processen. Het plangebied bevindt zich op een ingesloten strandvlakte met al dan niet vervlakte duinen (2M40). Oostelijk van het plangebied liggen twee zones van afgegraven/geëgaliseerde duinen/strandwallen (2M49).

Bodem

De bodem in het plangebied bestaat volgens de Bodemkaart uit beekeerdgronden (pZg30r). Dit zijn matig grofzandige wadafzettingen van het Laagpakket van Walcheren (Formatie van Naaldwijk). De bovengrond is ca 25-50 cm dik. Vooral de dikkere - en meestal ook schralere - bovengronden zijn ontstaan door vergraving; een diepe grondbewerking voor de bloembollencultuur. Hierdoor heeft de bovengrond een heterogeen karakter. De ondergrond bestaat uit

⁵ Berendsen 2004, 254.

⁶ Berendsen 2004, 264.

⁷ Alders, Husken 2007, 32.

⁸ Alders, Husken 2007, 32-33

⁹ Soetens 2008, 8.

¹⁰ Geraadpleegd in Archis.

leemarm, matig grond zand dat tot een diepte van 45-95 cm kalkloos is. Hieronder bevindt zich slappe, kalkrijke zware zavel of lichte klei.¹¹

Grondwatertrappenindeling

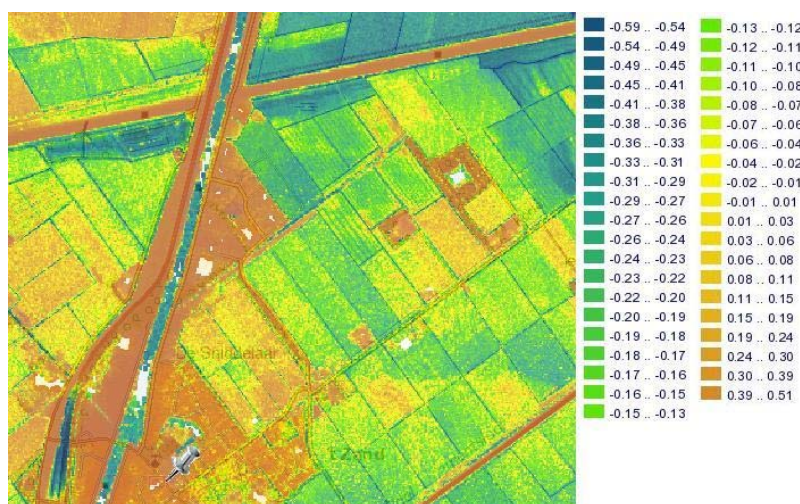
Het plangebied ligt volgens de Bodemkaart in een zone met een grondwatertrap II. Hierbij geldt een gemiddelde hoogste grondwaterstand (GHG) van minder dan 40 cm -mv en een gemiddelde laagste grondwaterstand (GLG) van tussen de 50-80 cm -mv.

Dit zou mogelijk voor de eventuele archeologische resten kunnen betekenen dat organische resten dieper dan 80 cm -mv, redelijk tot goed bewaard zijn gebleven omdat deze onder de grondwaterspiegel staan en daarmee in een zuurstofarm milieu liggen.

2.2.1 AHN

Het Actueel Hoogtebestand Nederland vormt een aanvullende informatiebron voor de landschapsanalyse. Dit met behulp van laser-altimetrie verkregen digitale bestand vormt een goed beeld van het huidige reliëf in het plangebied.

Wat opvalt aan het detailbeeld van het AHN is de iets hogere ligging van het onderzoeksgebied, ten opzichte van het gebied oostelijk en noordoostelijk van het plangebied. Dit verschil is geomorfologisch te verklaren; het gebied oostelijk en noordoostelijk van het onderzoeksgebied ligt in een vlakte van getij-afzettingen (2M35), terwijl het onderzoeksgebied ligt in een ingesloten strandvlakte met al dan niet vervlakte duinen. Het plangebied ligt op een gemiddelde hoogte van circa 20 cm -NAP.

Afb. 2.1 Uitsnede van het AHN. In de legenda (rechts) de hoogte ten opzichte van NAP.

DINO

Dinoloket is de centrale toegangspoort tot Data en Informatie van de Nederlandse Ondergrond (DINO). Het DINO-systeem is de centrale opslagplaats voor geowetenschappelijke gegevens over de diepe en ondiepe ondergrond van Nederland en wordt beheerd door NITG-TNO.

In Dinoloket zijn enkele boringen bestudeerd.¹² Hieruit blijkt dat de bodemombouw grotendeels overeenkomt met de geschetste verwachting vanuit de geologische informatie en bodemkaarten.

¹¹ Rosing 1995, 115-116.

¹² Dit betreft de boringen B14B0244 en B14B0246.

2.3 Landschappelijke omgeving en bewoningsgeschiedenis

2.3.1 Prehistorie en Romeinse Tijd

De bewoningsgeschiedenis van het plangebied hangt nauw samen met de geologische ontwikkeling van de omgeving. In de Prehistorie vond zeer waarschijnlijk geen bewoning plaats in het onderzoeksgebied. Het plangebied lag vanaf ca 4000 v Chr. in een waddengebied en zal derhalve te nat zijn geweest voor permanente bewoning. Na het sluiten van het zeegat van Bergen (circa 1300 v Chr.) trad er verzoeting op in de achterliggende lagune. Er ontstonden uitgestrekte gebieden met veen. Indien het veen afgewaterd werd, dan zou bewoning in het onderzoeksgebied in theorie mogelijk zijn geweest. Het is echter de vraag of men voor het veen als locatie zou hebben gekozen, wanneer er ook hoger gelegen locaties zoals strandwallen in de omgeving van het onderzoeksgebied lagen. In de IJzertijd was het gebied al dermate vernat door het inklinkende veen dat bewoning vrijwel onmogelijk was geworden.¹³

Periode	Datering
Nieuwe Tijd	1500 - heden
Late Middeleeuwen	1050 - 1500 n.Chr.
Vroege Middeleeuwen	450 - 1050 n.Chr.
Romeinse Tijd	12 v.Chr. - 450 n.Chr.
IJzertijd	800 v.Chr. - 12 v.Chr.
Bronstijd	1.900 v.Chr. - 800 v.Chr.
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	5.325 v.Chr. - 1.900 v.Chr.
Mesolithicum (Midden Steentijd)	9.000 v.Chr. - 4.900 v.Chr.
Laat-Paleolithicum (Late Oude Steentijd)	tot 9.000 v.Chr.

Tabel 2.1 Overzicht van archeologische perioden.

2.3.2 Middeleeuwen

Het veengebied werd op grote schaal pas ontgonnen vanaf de 8e eeuw.¹⁴ Door lange sloten te graven kon men het veen ontwateren. Door het ontwateren daalde echter het oppervlak en de Zijpe- en Hazepolder veranderde in een lagune. Toen in de 9e eeuw tussen de strandwallen van Petten en Callantsoog het zeegat van Zijpe ontstond, kon de zee het achterland binnendringen. Achter de strandwallen ontstond wederom een waddengebied. Tegen de dreiging van het oprukkende zeewater werden de in het gebied aanwezige dijkjes aaneengesloten en ontstond de West-Friese Omringdijk (voltooid in 1552). In Zijpe werd de bewoning door inklinking van het veen, de vernatting van het gebied en de vorming het zeegat van Zijpe bijna onmogelijk. Pas na de inpoldering in de 16e eeuw werd het gebied weer bewoonbaar.¹⁵

2.3.3 Nieuwe Tijd

Pas in 1597 werd de Zijpe polder definitief drooggelegd. Het gebied werd onderverdeeld in 20 polders, die weer werden onderverdeeld in kavels. De aanleg van het Noordhollandsch Kanaal (1819-1825) was voor 't Zand een belangrijke ontwikkeling. Op de locaties waar vlotbruggen in het kanaal werden gelegd ontstonden nieuwe dorpskernen: 't Zand groeide uit van gehucht tot dorp aan het Kanaal.¹⁶ De bewoning concentreerde zich als lintbebouwing langs de westzijde van het Kanaal, de Keinsmerweg en langs de Korte Bosweg.

Op historische kaarten¹⁷ zoals Topografische Militaire Kaarten (TMK) kunnen we globaal de ontwikkeling van het plangebied volgen (zie afb. 2.2). Op de TMK uit 1830-1850 is te zien dat het plangebied onbebouwd was, met uitzondering van een gebouw in het zuiden. De percelen op het plangebied achter dit gebouw hadden zeer waarschijnlijk een agrarische functie.

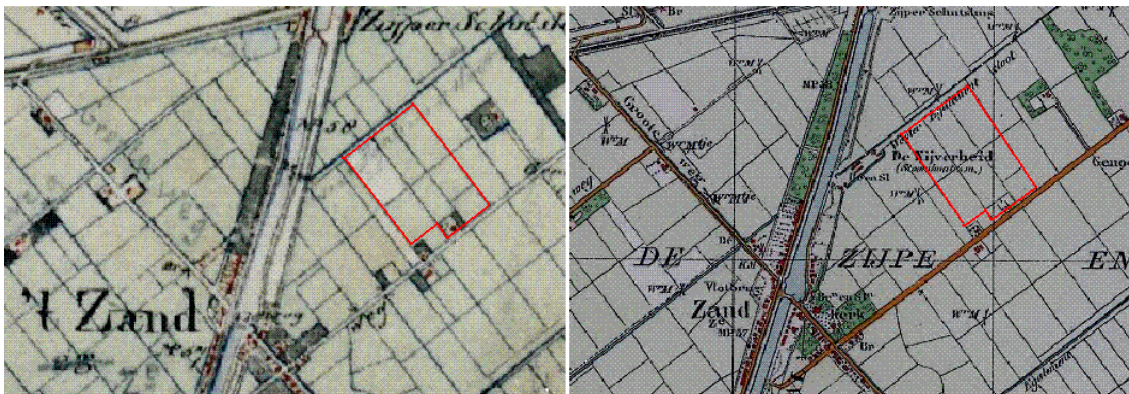
¹³ Wullink 2008, 5.

¹⁴ Alders, Husken 2007, 32.

¹⁵ Wullink 2008, 3.

¹⁶ Soetens 2008, 8.

¹⁷ Geraadpleegd op watwaswaar.nl.

Afb. 2.2 Topografische Militaire Kaarten uit 1830-1850 (links) en 1924 (rechts). Het plangebied is aangegeven in het rode kader.

2.3.4 Huidige en toekomstige situatie en de KLIC-gegevens

De huidige functie van het plangebied bestaat voor het grootste gedeelte uit landbouwpercelen. Het gebouw zuidelijk gelegen in het plangebied is in gebruik als boerderij. Deze boerderij is onderdeel van het plangebied, maar zal waarschijnlijk in zijn huidige staat behouden blijven.¹⁸

De geplande werkzaamheden op het plangebied bestaan ondermeer uit de bouw van nieuwe bedrijfspanden, de aanleg van de bijhorende infrastructuur, en de realisatie van diverse groenvoorzieningen. De aanleg van een zogenaamde groen/blauwe zone moet zorgen voor een goede en geleidelijke overgang van stedelijk naar landelijk gebied.

Behalve bodemverstoringen als gevolg van bijvoorbeeld vroege landbouwwerkzaamheden, kunnen er ook bodemverstoringen zijn die zijn veroorzaakt door de aanleg van kabels en leidingen¹⁹. Naar aanleiding van de Klic-melding is er echter geconstateerd dat er in de directe ondergrond van het plangebied zich waarschijnlijk geen dergelijke verstoringen bevinden.

2.4 Archeologie en cultuurhistorie

2.4.1 Archis en AMK

In het centrale informatiesysteem Archis2 staan in principe alle bekende archeologische waarden en waarnemingen aangegeven. In de omgeving van het onderzoeksgebied zijn geen zulke waarnemingen bekend.

Terreinen waarvan de archeologische waarde bekend is, staan aangegeven op de Archeologische Monumentenkaart (AMK). De AMK wordt per provincie ontwikkeld in samenwerking met de RCE. Binnen het (ruimere) onderzoeksgebied zijn echter geen monumenten bekend.

2.4.2 IKAW

De IKAW geeft voor heel Nederland de trefkans op de aanwezigheid van archeologische resten. Die trefkans is aangegeven in vier categorieën: hoog, middelhoog, laag en zeer laag. Deze kaart is onder andere gebaseerd op de relatie die er bestaat tussen de bodemsoort en de aanwezigheid van archeologische vindplaatsen. Een punt van aandacht daarbij is dat de IKAW grotendeels is gebaseerd op kaarten met een schaal van 1:50.000. Op lokaal schaalniveau is de kaart daarom minder betrouwbaar. Daarbij komt dat de IKAW voornamelijk gebaseerd is op de aanwezigheid van nederzettingen en niet op bijvoorbeeld grafvelden of offerplaatsen. Een lage kans op het aantreffen van archeologische waarden en resten wil echter niet zeggen dat er geen archeologische waarden of resten aanwezig kunnen zijn.

Volgens de IKAW (bijlage II) ligt het plangebied in een zone met een lage kans op het aantreffen van archeologische waarden. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de geologische ontwik-

¹⁸ Telefonisch overleg met dhr. R. Dekker (Grontmij), d.d. 1 sept. 2011.

¹⁹ Klic-meldnummer 11O042416.

keling van het gebied. Zowel veengebieden als waddengebieden waren ongeschikt voor bewoning vanwege het natte landschap. Om deze reden geeft de IKAW een lage verwachting weer voor het aantreffen van archeologische waarden binnen het onderzoeksgebied.

2.4.3 CHS en KICH

In aanvulling op de landelijke verwachtingskaarten hebben veel provincies eigen verwachtingskaarten vervaardigd, waarin veel lokale gebiedskennis is opgenomen. Deze kaarten hebben over het algemeen een hoger detailniveau dan de landelijke kaarten. Volgens de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW) van de provincie Noord-Holland zijn er in de omgeving van het plangebied geen archeologische waarden te verwachten.

In de Kennisinfrastructuur Cultuurhistorie (KICH) staan veel gegevens opgenomen betreffende cultuurhistorie. Hierin staan onder andere ook de zogenaamde MIP monumenten weergegeven. Dit zijn waardevolle cultuurhistorische gebouwde objecten uit de periode 1850-1940 (Jongere bouwkunst). Deze gegevens zijn verzameld tijdens het Monumenten Inventarisatie Project (MIP). De MIP-monumenten hebben overigens geen beschermde status.

Het raadplegen van de KICH leverde geen aanvullende informatie op voor het plangebied.

2.4.4 Voorgaand onderzoek

In het verleden zijn verschillende archeologische onderzoeken in of nabij het onderzoeksgebied uitgevoerd.

- In het zuidelijke deel van het plangebied aan is een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd door middel van boringen (OMG 26217). Op basis van de resultaten van dit booronderzoek is geen nader inventariserend onderzoek geadviseerd.²⁰
- Direct tegen het westelijke deel van het plangebied aan is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd, alsmede een inventariserend veldonderzoek middels boringen (OMG 27916). Op basis van de resultaten van deze onderzoeken is geen nader vervolgonderzoek geadviseerd.
- Op een afstand van circa 400 m ten zuidwesten van het plangebied is eveneens een archeologisch bureauonderzoek alsmede een inventariserend veldonderzoek middels boringen uitgevoerd (OMG 27917). Op basis van de resultaten van deze onderzoeken is geen vervolgonderzoek geadviseerd.
- Op een afstand via circa 370 m ten zuiden van het plangebied is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd (OMG 25097). Op basis van de resultaten van dit onderzoek is eveneens geen vervolgonderzoek geadviseerd.

2.4.5 Archeologisch beleid gemeente Zijpe

De gemeente Zijpe heeft een eigen archeologisch beleid laten op stellen²¹. Dit beleid is de basis voor de opgestelde archeologische verwachtingen- en beleidsadvieskaart.

Volgens de beleidsadvieskaart van de gemeente Zijpe (bijlage III) valt het plangebied in een zone waarbij het archeologisch belang betrokken dient te worden indien de planomvang meer dan 2500 m² bedraagt en dieper zal gaan dan 50 cm. Dit document voorziet hier in de eerste fase in.

²⁰ Blom, Nederpelt en de Boer 2008. *'t Zand, Korte Bosweg 43*. ADC Archeoprojecten.

²¹ Alders en Husken 2007. "Beleidsnota Archeologie Gemeente Zijpe 2007".

2.5 Archeologische verwachting

Op basis van de resultaten van het voorgaande kan voor het plangebied een gespecificeerde archeologische verwachting worden geformuleerd.

2.5.1 Prehistorie

De archeologische verwachting voor het aantreffen van sporen uit de Prehistorie is laag. Het plangebied lag in de Prehistorie in een waddengebied en later in een uitgestrekt veengebied en was zeer waarschijnlijk te nat om geschikt te zijn voor bewoning.

2.5.2 Romeinse Tijd

De archeologische verwachting voor het aantreffen van sporen uit de Romeinse Tijd is laag. In de Romeinse Tijd was de landschappelijke omgeving van het plangebied bedekt met veen. Indien het veen afgewaterd werd, dan zou bewoning in het onderzoeksgebied eventueel mogelijk zijn geweest. In dat geval zijn sporen uit de Romeinse Tijd te verwachten in de top van het Hollandveen. Het is echter de vraag of men voor het veen als locatie zou hebben gekozen. In de (wijdere) omgeving van het plangebied zijn ook strandwallen in het landschap aanwezig. Het is aannemelijker dat men met het oog op permanente bewoning dergelijke hoger gelegen locaties opzocht, wanneer daar de mogelijkheid toe was.

Het is tevens de vraag of de veenlaag al dan niet aanwezig is en intact in de bodem aangetroffen kan worden. De eroderende werking van de zee kan een groot deel van het veenpakket hebben weggeslagen. Eerdere (boor)onderzoeken in de omgeving bevestigen dit. Waar er veen aangetroffen werd in de boringen was het veelal verspoeld of geërodeerd.

2.5.3 Middeleeuwen

De archeologische verwachting voor het aantreffen van sporen uit de Middeleeuwen is eveneens laag. Vanaf circa de 8e eeuw begonnen de grootschalige veenontginningen. Door de ontwatering en inklinking daalde het oppervlak en werd de Zijpe-polder meer dan voorheen bereikbaar voor het oprukkende zeewater dat via het zeegat van Zijpe landinwaarts stroomde. Het gebied veranderde in een lagune en was tot de bedijking en bemaling in de 16e eeuw niet bewoonbaar.

2.5.4 Nieuwe Tijd

De archeologische verwachting voor het aantreffen van sporen uit de Nieuwe Tijd is laag tot middelmatig. Na nog verschillende overstromingen is de Zijpe uiteindelijk in 1597 definitief drooggelegd. Maar pas vanaf de aanleg van het Noordhollandsch Kanaal (1819-1825) groeide 't Zand uit van een gehucht tot een dorp. Op de historische kaarten is te zien dat de bewoning zich concentreerde als lintbebouwing langs de westzijde van het Kanaal, de Keinsmerweg en langs de Korte Bosweg. Sporen van bewoning uit de Nieuwe Tijd worden daarom verwacht direct langs het bebouwingslint van de Korte Bosweg. Op de landbouwpercelen noordelijk in het plangebied is op de historische kaarten geen bebouwing te zien. Hier worden dan ook geen bewoningsresten verwacht.

3 Conclusie en aanbevelingen

3.1 Conclusie

In opdracht van de gemeente Zijpe heeft Grontmij Nederland B.V. in het kader van de uitbreiding van bedrijventerrein Kolksluis een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd.

Uit het opgestelde bureauonderzoek blijkt dat er binnen het plangebied een lage verwachting is voor de aanwezigheid van archeologische sporen uit de Prehistorie, Romeinse Tijd en Middeleeuwen. De huidige ondergrond van het plangebied was vroeger onderdeel van een waddenlandschap en later van een veenlandschap. Beide landschappen zijn ontstaan onder natte condities en daardoor ongeschikt voor bewoning.

De eventueel aanwezige archeologische sporen zouden verwacht worden in de top van het Hol-landveen. Het is echter niet geheel duidelijk of deze veenlaag al dan niet intact in de bodem aanwezig is. Om de grond geschikt te maken voor de landbouw is de bodem in het verleden bijvoorbeeld vergraven. Tevens heeft de getijdenwerking de veenlaag voor een gedeelte vermoedelijk geërodeerd. Eerdere (boor)onderzoeken in en in de directe omgeving van het plangebied wijzen erop dat het veen inderdaad (ten dele) verspoeld of geërodeerd is. Op basis van deze onderzoeken achten wij het aannemelijk dat de veenlaag waarin het mogelijke archeologische sporenniveau verwacht wordt, in het plangebied zelf eveneens niet meer aanwezig of intact is.

Voor de aanwezigheid van archeologische sporen uit de Nieuwe Tijd geldt een lage tot middelhoge verwachting voor enkel het zuidelijke deel van het plangebied, langs het bebouwingslint. Op deze locatie is echter in 2008 reeds eerder een Inventariserend Veldonderzoek (middels boringen) uitgevoerd. Hierbij werden geen archeologische indicatoren aangetroffen. Gezien het feit dat hier dus al vervolgonderzoek heeft plaats gevonden adviseren wij om dit gedeelte van het plangebied niet nogmaals mee te nemen in een vervolgonderzoek.

3.2 Aanbevelingen

Op basis van de resultaten van dit bureauonderzoek wordt geen nader archeologisch vervolgonderzoek naar het plangebied 'bedrijventerrein Kolksluis' geadviseerd.

Mochten er tijdens grondwerkzaamheden toch archeologische of cultuurhistorische waarden, vondsten en/of sporen worden aangetroffen, dan dient men direct contact op te nemen met het bevoegd gezag in het kader van de wettelijke meldingsplicht (Monumentenwet 1988, artikel 53 en 54).

De conceptversie van dit rapport is door de adviseur van de bevoegde overheid gelezen en beoordeeld. Na het verwerken van diens opmerkingen is dit rapport als definitief opgesteld.

Literatuur en bronnen

Literatuur

- Alders, G.P., S. Husken 2007. *Beleidsnota Archeologie Gemeente Zijpe 2007*. Stichting Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland, Wormer.
- Berendsen, H.J.A. 2004. *Fysische Geografie van Nederland. De vorming van het land. Inleiding in de geologie en de geomorfologie*. Van Gorcum, Assen.
- Berendsen, H.J.A. 2005. *Fysische Geografie van Nederland. Landschappelijk Nederland*. Van Gorcum, Assen.
- Bex, J. 2011. *Archeologisch onderzoek Watergebiedsplan Zijpe. Inventariserend veldonderzoek d.m.v boringen*. Grontmij Archeologische Rapporten 1070, Grontmij Nederland B.V., Houten.
- Boer, K.S., W. Joop 2011. *Zijpe- en Hazepolder. Afdeling ZG-ZM. Projectbeschrijving Waterberging Croon & Bergh*. Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Edam.
- Haar, L. van der, I. Vossen 2011. *Archeologische Rapporten Oranjewoud 2011/30. Bureauonderzoek Watergebiedsplan Zijpe*. Oranjewoud B.V., Heerenveen.
- Rosing, H., 1995. *Toelichting bij de kaartbladen Blad 9 West Texel (gedeeltelijk) - 14 West Medemblik, Blad 14 Oost Medemblik - West Stavoren (Noordhollands gedeelte), Blad 19 West Alkmaar*. StiBoKa, Wageningen.
- Soetens, L., 2008. *Archeologisch onderzoek 't Zand, Willem 't Hartplein, gemeente Zijpe. Bureauonderzoek*. Grontmij Archeologische rapporten 617, Grontmij Nederland B.V., Assen.
- Startnotitie: uitbreiding bedrijventerrein Kloksluis te 't Zand*. Gemeente Zijpe, afdeling Ruimte en Wonen en Openbare Werken, 2009.
- Wullink, A.J., 2008. *Een archeologisch bureau-onderzoek en inventariserend veldonderzoek door middel van boringen aan de Burgerweg te Burgerbrug, gemeente Zijpe (N.-H.)*. ARC-Rapporten 2007-64, ARC, Geldermalsen.
- Wullink, A.J., 2008. *Een archeologisch bureau-onderzoek en inventariserend veldonderzoek door middel van boringen voor vijf locaties in de gemeente Zijpe (N.-H.)*. ARC-Rapporten 2008-114, ARC, Geldermalsen.

Bronnen

- Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) - www.ahn.nl
- Archeologisch Informatiesysteem (Archis2). Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), Amersfoort.
- Bodemkaart van Nederland, Blad 9 West (Gedeeltelijk) Den Helder - 14 West Medemblik.. Schaal 1:50.000, Stiboka, Wageningen, 1994.
- Cultuurhistorische Waardenkaart van de provincie Noord-Holland (CHW) - chw.noord-holland.nl

Kennisinfrastructuur Cultuurhistorie (KICH) - www.kich.nl

WatWasWaar - www.watwaswaar.nl

Verklarende woordenlijst en afkortingen

Verklarende woordenlijst

afzetting	onderverdeling van een formatie, ook wel laagpakket genoemd.
formatie	fundamentele eenheid in de lithostratigrafische classificatie gebaseerd op gesteentekkenmerken.
Holoceen	geologisch tijdvak, dat ongeveer 10.000 jaar geleden begon en waarin we ons nu bevinden. Jongste periode van het Kwartair.
in situ	achtergebleven op exact dezelfde plaats waar de laatste gebruiker het heeft gedeponerd, weggegooid of verloren.
prehistorie	dat deel van de geschiedenis waarvan geen geschreven bronnen bewaard zijn gebleven.
strandwal	in het Holoceen gevormde zandbank, evenwijdig aan de huidige kust, die bij normale getijden boven water uitstak. Strandwallen zijn nu vaak nog te herkennen als lage en langgerekte zandruggen.
Weichselien	geologische periode (laatste ijstijd, waarin het landijs Nederland niet bereikte), ca. 120.000-10.000 geleden.

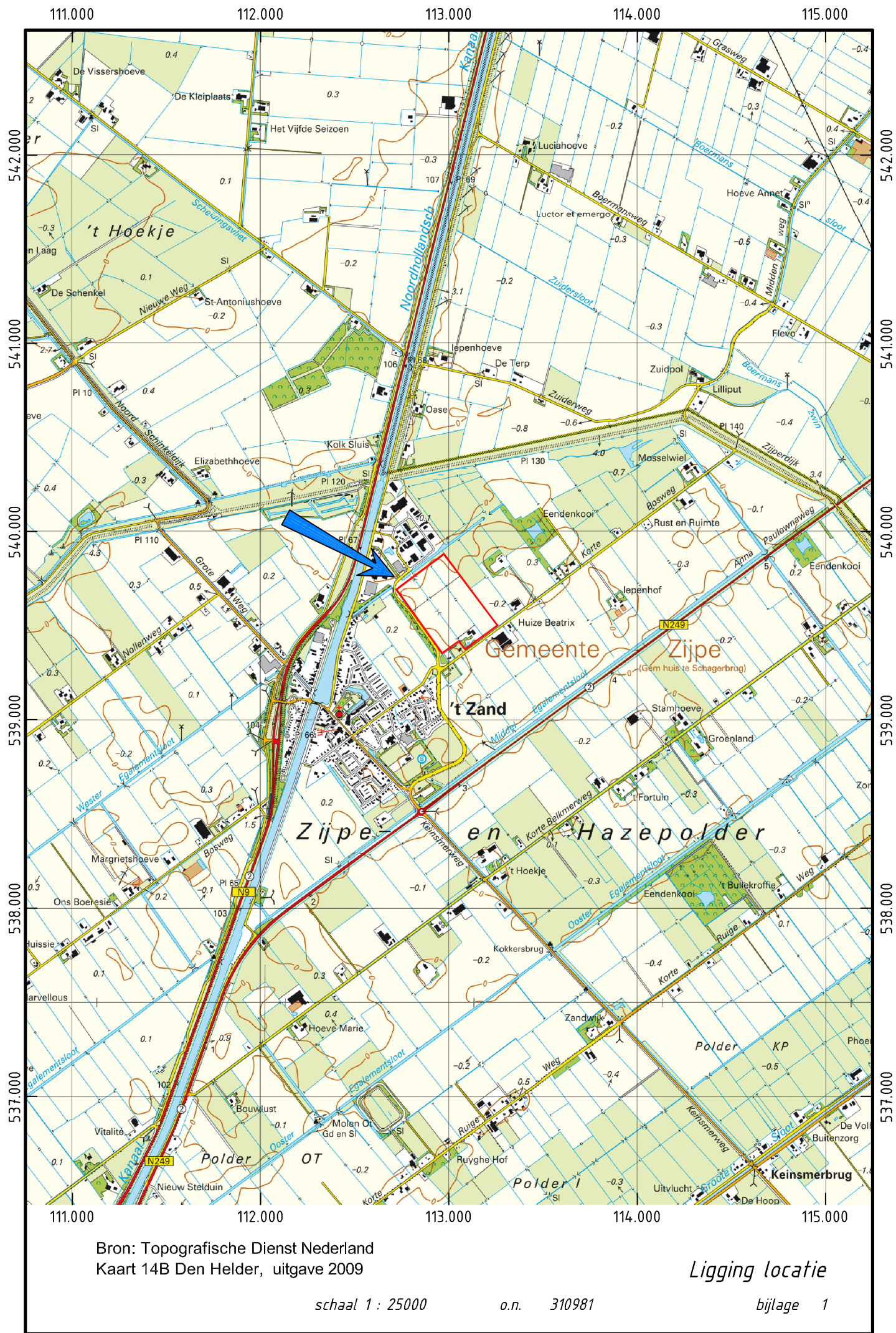
Afkortingen

AHN	Actueel Hoogtebestand Nederland
AMK	Archeologische Monumentenkaart
Archis2	geautomatiseerd archeologisch informatiesysteem voor Nederland. Dit bestaat uit een databank waarin allerlei gegevens over archeologische vindplaatsen en terreinen in Nederland zijn opgeslagen, daterend van de prehistorie tot de Nieuwe Tijd.
v.Chr.	(jaren) voor Christus
n.Chr.	(jaren) na Christus
CHW	Cultuurhistorische Waardenkaart (provincie Noord-Holland)
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden. Kaart die aangeeft waar mogelijk nog niet ontdekte archeologische resten aanwezig zijn.
KICH	Kennisinfrastructuur Cultuurhistorie
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
-mv	onder maaiveld
NAP	Normaal Amsterdams Peil

Bijlage 1

Locatie plangebied op topografische ondergrond

\\ALKDC02\PROJECTEN\310981\CAD\LIGLOC.DWG, LIGLOC ARCH, 8/24/2011 3:00, Tolboom, Ed, Cluster Midwest locatie Houfen 030-6344700

Bron: Topografische Dienst Nederland
Kaart 14B Den Helder, uitgave 2009

Ligging locatie

schaal 1 : 25000

n.o. 310981

bijlage 1

Bijlage 2

Archeologische basiskaart

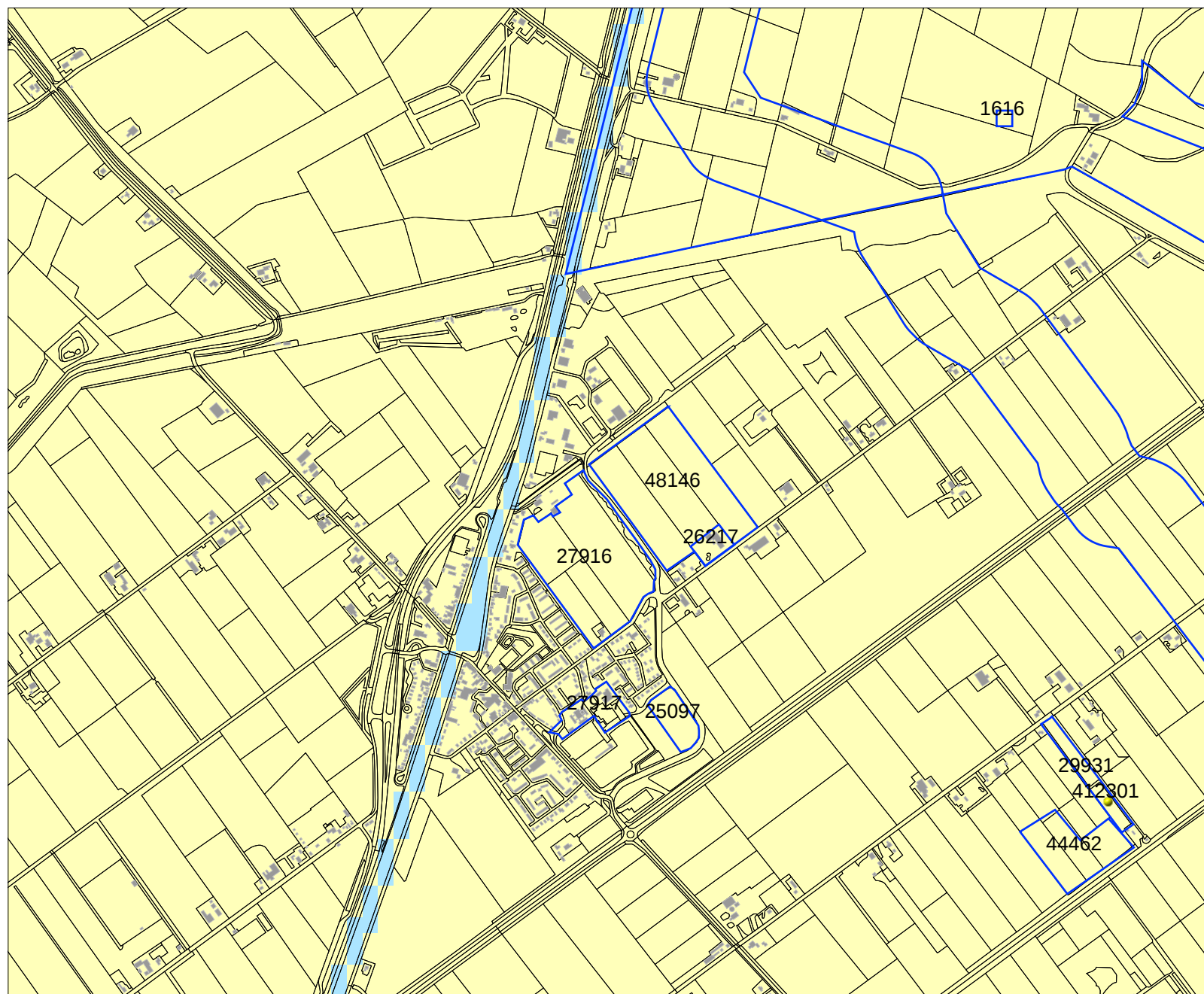
Archeologisch onderzoek bedrijventerrein Kolksluis te 't Zand

archeologische basiskaart

02-09-2011

E. vd Horst - Grontmij Nederland B.V.

114734 / 541153

110869 / 537995

Legenda

ONDERZOEKSMELDINGEN

WAARNEMINGEN

HUIZEN

TOP10 ((c)TDN)

MONUMENTEN

archeologische waarde
 hoge archeologische waarde
 zeer hoge archeologische waarde
 zeer hoge arch waarde, beschermd

IKAW

zeer lage trefkans
 lage trefkans
 middelhoge trefkans
 hoge trefkans
 lage trefkans (water)
 middelhoge trefkans (water)
 hoge trefkans (water)
 water
 niet gekarteerd

PROVINCIES

0 500 m

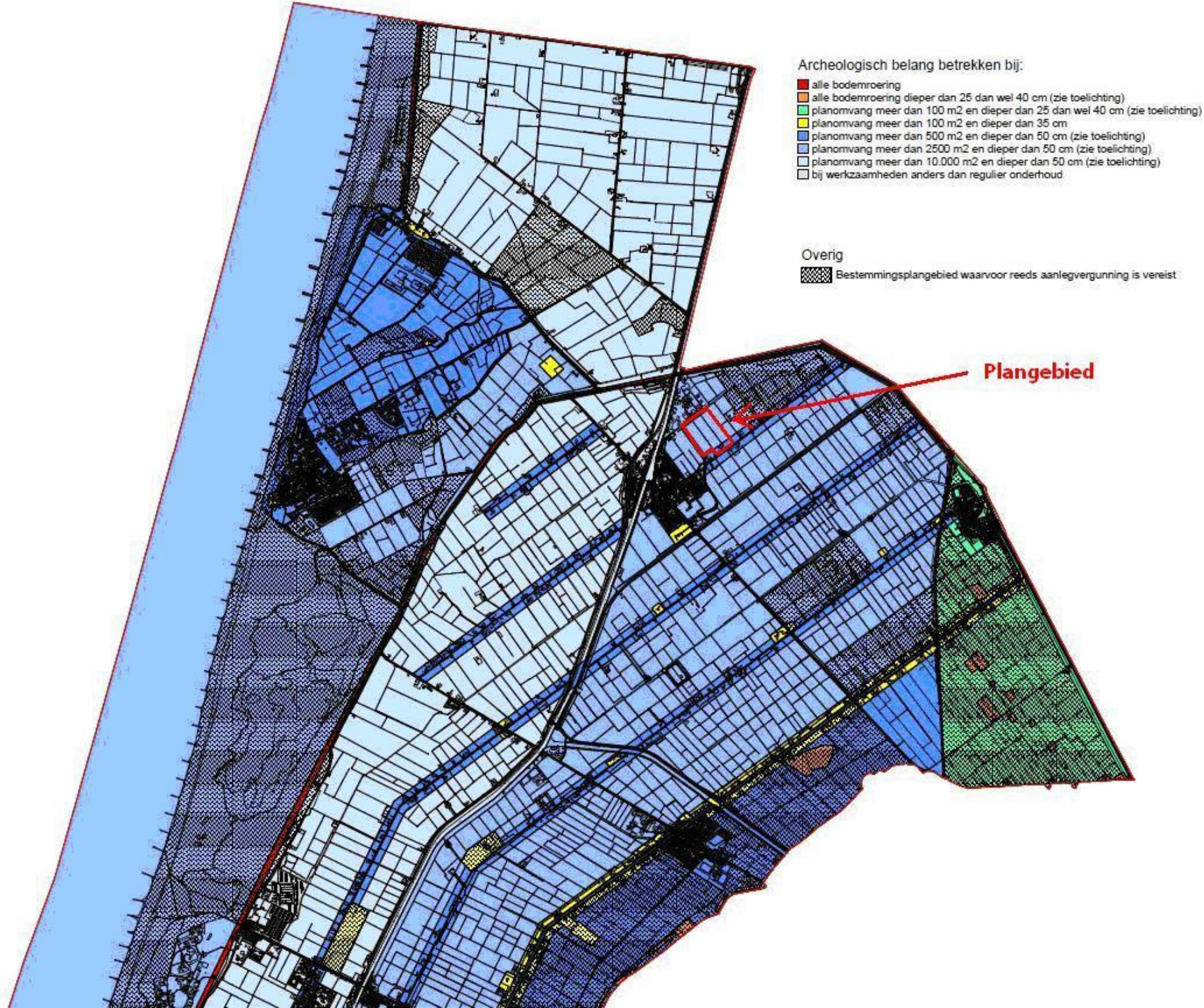

Archis2

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Bijlage 3

Gemeentelijke beleidsadvieskaart

www.grontmij.nl

Wij ontwerpen en realiseren [plannen](#) voor de [toekomst](#), door mensen en partijen in regio's bij elkaar te brengen en met elkaar te [verbinden](#), met [respect](#) voor onze leefomgeving, onze klanten en elkaar.